

Alina Maciejewska (red.), 2012, *Gospodarka przestrzenna w świetle wymagań strategii zrównoważonego rozwoju*, Studia KPZK PAN, t. CXLII, Warszawa: KPZK PAN, 600 s.

Kwestie związane z realizowaniem wytycznych zrównoważonego rozwoju w gospodarce przestrzennej wiążą się z licznymi problemami naukowymi dotyczącymi zarówno szczebla lokalnego, jak i regionalnego, krajowego czy nawet europejskiego. Mogą wiązać się ze sposobem stosowania bezpośrednich instrumentów zarządzania przestrzenią, a także z wykorzystywaniem innych rozwiązań, na przykład dotyczących gospodarki nieruchomości. I chociaż można znaleźć dużo publikacji poruszających nawiązujące do tego zagadnienia, bardzo pozytywnie należy ocenić monografię przygotowaną pod redakcją Aliny Maciejewskiej w ramach Studiów KPZK PAN. Publikacja jest bardzo obszerna i składa się z dziewięciu rozdziałów, w których zawarto po kilka opracowań. Całość została opracowana na podstawie referatów z konferencji naukowej „Gospodarka przestrzenna w świetle wymagań strategii zrównoważonego rozwoju”, która odbyła się w Jachrance 16 i 17 czerwca 2011 r. Z uwagi na obszerność i różnorodność podejmowanych zagadnień w niniejszej recenzji można scharakteryzować jedynie wybrane z nich.

Rozdział pierwszy monografii dotyczy aktualnych problemów gospodarki przestrzennej w Polsce. Jeden z autorów, Bogdan Ney, zaznaczył, że głównymi negatywnymi cechami polskiego systemu zarządzania przestrzenią są rozdrobnienie w lokalnym planowaniu przestrzennym oraz instytucja warunków zabudowy. Jednym z problemów w tym kontekście może być sposób rozumienia zasady bliskiego sąsiedztwa przy ustalaniu warunków zabudowy. Autor stoi na stanowisku, że w planowaniu przestrzennym niezbędna jest hierarchiczność i w tym kontekście zupełnie odrębną wagę powinna mieć kwestia lokalizacji inwestycji celu publicznego, zwłaszcza inwestycji liniowych. Inny problem to niedostateczne ograniczanie przez stosowane w gminach instrumenty przestrzenne negatywnych skutków powodzi na terenach zalewowych (na ten temat osobny tekst przygotował również Andrzej Hopfer). Krytyka dotyczy także sądów, w opinii Neya przyczyniających się do przewlekłości wielu spraw. Sądy poświęcają m.in. zbyt dużo uwagi zagadnieniom związanym z prawami stron, kosztem innych kwestii.

W rozdziale drugim należy zwrócić uwagę na tekst Anity Bernatek poświęcony korytarzom ekologicznym w planowaniu przestrzennym na szczeblu wojewódzkim. Projekt korytarzy łączących sieć Natura 2000

w Polsce został opracowany w roku 2005. W ramach projektu największą powierzchnię w strukturze korytarzy ekologicznych zajmują lasy, łąki, pastwiska oraz uprawy rolne. Koncepcja ta została uwzględniona w celach, kierunkach i zasadach zagospodarowania przestrzennego przyjętych we wszystkich planach zagospodarowania przestrzennego województw. W niektórych planach zaproponowano działania służące ochronie owych korytarzy np. poprzez budowę przepustów drogowych, „zielonych mostów” dla zwierząt, ograniczenie zabudowy oraz zwiększenie lesistości na wspomnianych terenach. Autorka zauważa jednak, że podstawowym problemem w tym kontekście wydaje się nieokreślony status prawny korytarzy – tak więc umieszczone w dokumentach przestrzennych nakazy i zakazy w tym względzie nie mają żadnej sankcji prawnej.

Jolanta Kwiatkowska-Malina oraz Agata Popis zajęły się zabudową cennych obszarów przyrodniczych w strukturze miasta w sytuacji braku planów miejscowych. Autorki zaznaczają, że obecnie obszary wolne od zabudowy, w tym także te cenne pod względem przyrodniczym, są poddane szczególnej presji inwestycyjnej. Ujmowanie w planach miejscowych celów przyrodniczych, m.in. zakładających realizację funkcji biologicznych, klimatycznych czy hydrologicznych mogło niekorzystne mechanizmy blokować. Z przeprowadzonej analizy studium przypadku – w rejonie Jelonek w dzielnicy Bemowo – wynika, że nieobjęcie w planie miejscowym zlokalizowanych tam terenów zielonych skutkować będzie utratą funkcji przyrodniczych oraz degradacją krajobrazu. Ponadto – w szerszej perspektywie – negatywnie wpłynie to na zakres wykorzystania terenów przestrzeni publicznej w mieście.

Rozdział trzeci dotyczy zrównoważonego rozwoju jako elementu polityki rozwojowej na szczeblach lokalnym, regionalnym oraz ponadregionalnym. Jego charakterystyki na podstawie polityki województwa mazowieckiego dokonał Zbigniew Strzelecki. Autor wskazuje, że niezbędna jest w kontekście niniejszej problematyki interwencja dotycząca obszaru metropolii warszawskiej, a polegająca na poprawie struktur przestrzennych, działaniach na rzecz ochrony zasobów środowiska przyrodniczego oraz kształtowania harmonijnego krajobrazu i przeciwdziałania „rozlewaniu się” zabudowy. Paulina Legutko-Kobus zajęła się rozwojem zrównoważonym w strategiach lokalnych. Autorka zauważyła, że ocena strategii w kontekście rozwoju zrównoważonego może być dokonywana na podstawie różnych kryteriów. Wśród nich należy wymienić bezpośrednio lub pośrednio odniesienie do rozwoju zrównoważonego, motywy podjęcia prac nad dokumentem, partycypację społeczną, upowszechnianie dokumentu, monitoring oraz zakres jego aktualizacji. Z przeprowadzonych badań wynika, że jednostki samorządu terytorialnego coraz lepiej rozumieją ideę uwzględniania w kierunkach swojego rozwoju zasad rozwoju zrównoważonego szczególnie na obszarach cennych przyrodniczo i kulturowo. Pewnym niepokojem może napawać jednak to, że z prawa do wypowiedzania się na temat strategii, a ujmując szerzej – do społecznej partycypacji korzysta niewiele osób.

Podobny problem omówiony został na przykładzie parku krajobrazowego „Dolina Baryczy” w tekście Beaty Warczewskiej oraz Barbary Mastalskiej-Cetery, a dotyczy on realizacji celów zrównoważonego rozwoju i związanych z tym konfliktów pojawiających się w gospodarce przestrzennej. W tym przypadku konflikty dotyczą silnej presji inwestycyjnej przy jednoczesnym ujemnym saldzie migracji. Opuszczanie terenów parku krajobrazowego przez użytkowników przestrzeni powoduje obniżenie wartości nieruchomości, a w konsekwencji atrakcyjność cen i coraz większą liczbę inwestorów zewnętrznych. Prowadzona przez nich działalność gospodarcza wywoływać będzie liczne spory. Przejawem powyższego jest budowa domów letniskowych, rozpraszanie zabudowy, a także emisja zanieczyszczeń do powietrza i wody. Jak konkludują autorki, to organy samorządu terytorialnego są odpowiedzialne za łagodzenie tych konfliktów w sferze przestrzennej. Jednocześnie parki krajobrazowe nie powinny być przyczyną hamowania rozwoju gmin znajdujących się w ich granicach. Należy dążyć do zrównoważonego wykorzystania walorów omawianych terenów.

Warto zwrócić także uwagę na tekst Magdaleny Karabin zamieszczony w rozdziale odnoszącym się do relacji gospodarki przestrzennej i gospodarki nieruchomościami. Autorka omawia uwarunkowania gospodarki nieruchomościami oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na przykładzie gminy Stare Babice. Wskazuje, że plan ten jest istotnym źródłem informacji podczas realizacji zadań z zakresu gospodarki nieruchomościami oraz że zawarto w nim parametry, które należy brać pod uwagę przy okazji podziału nieruchomości (zastrzec tutaj trzeba, że chodzi tu w przeważającym zakresie o procedury scaleń i podziału nieruchomości). Na gospodarkę nieruchomościami znaczący wpływ mają także ustalenia dotyczące przeznaczenia poszczególnych terenów, a także sposobu realizacji wytycznych związanych z ochroną środowiska. Plany miejscowe stanowią podstawowe źródło informacji niezbędnych do zagospodarowania nieruchomościami, czego dowodem są statystyki. Wynika z nich bowiem, że wraz z realizacją nowych planów miejscowych zwiększa się liczba ewidencyjnych podziałów nieruchomości, a co za tym idzie – liczba oddawanych do użytku domów.

W charakteryzowanej publikacji zwrócono uwagę na szereg innych zagadnień dotyczących m.in. gospodarki przestrzennej na różnych obszarach cennych przyrodniczo, a także gospodarki gruntami rolnymi oraz problemów związanych z urbanizacją. Należy podkreślić, że publikacja zawiera zarówno ciekawe opracowania teoretyczne, dogłębne analizy dokumentów, jak i studia konkretnych przypadków. Wszystko to razem daje szeroki obraz zróżnicowanych problemów gospodarki przestrzennej w świetle wymagań zrównoważonego rozwoju.